

ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто підхід вчених-адміністративістів до визначення форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України.

Ключові слова: забезпечення прав і свобод людини, правоохоронні органи, публічна адміністрація, форми, державне управління.

В статье рассмотрен подход ученых-административистов к определению формы административной деятельности публичной администрации по обеспечению соблюдения прав человека в правоохранительных органах Украины.

Ключевые слова: обеспечение прав и свобод человека, правоохранительные органы, публичная администрация, формы, государственное управление.

In the article the approach of the scientists-administrators to the definition of the form of administrative activity of the public administration regarding the observance of human rights in the law enforcement agencies of Ukraine is considered.

Key words: provision of human rights and freedoms; police; public administration, forms, public administration.

Вступ. Права людини захищені міжнародним правом і національним законодавством. Такий юридичний захист впливає на всі без виключення аспекти правоохоронної діяльності. Конституційні права і свободи людини і громадянина є ключовим елементом функціонування правоохоронних органів, оскільки від них вимагається не лише повага до прав людини під час виконання своїх службових обов'язків, але й активний захист вказаних прав. Окрім того, ефективність правоохоронної діяльності в демократичній державі, де панує верховенство закону, права, залежить від того, як у цій державі забезпечують дотримання прав людини.

Питання адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України аналізували у своїх працях такі вчені-адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, І.В. Арістова, О.М. Бандурка, В.Ф. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Білоус, І. Бородін, В.В. Галуцько, В. Гаращук, І. Голосніченко, С. Гончарук, І. Гриценко, Т. Гуржій, С.М. Гусаров, В. Гуславський, В. Демченко, Є. Додін, М. Дорогих, А. Єлістратов, В. Заросило, А. Іванищук, Р. Калюжний, А. Комзюк, С. Ківалов, В. Коваленко, Л. Коваль, В. Ковальська, С.Ф. Константинов, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, М. Лошицький, В. Манохін, Є. Сердюк, В. Петков, В. Плїшкін, Ю. Римаренко, В. Шкарупа та інші вчені.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття форм адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України.

Результати дослідження. Розглядаючи поняття «форма», можемо констатувати, що на сьогодні воно має декілька значень. Форма – це організація, спосіб руху матерії, визначеність, що надає матерії кожного разу специфічний, неповторний зміст [1]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови існують такі дефініції форми:

- 1) обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд;
- 2) пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду;

- 3) поверхня з рельєфним зображенням для друкування; друкарський набір, уміщений у раму;
- 4) тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаного з його сутністю, змістом;
- 5) спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація та зовнішній вираз;
- 6) видимість, зовнішній бік чого-небудь, що не відображає суті справи;
- 7) певна система художніх засобів як спосіб вираження змісту творів літератури й мистецтва;
- 8) спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії;
- 9) суворо встановлений порядок у будь-якій справі;
- 10) видозміна того самого слова, що надає йому додаткового відтінку значення або виражає відношення предмета думки до інших предметів думки того самого речення тощо [2].

Існує багато класифікацій щодо форм діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації прав людини і громадянина. Досліджуючи класифікацію форм адміністративної, зокрема адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів, слід враховувати, що вона тісно пов'язана та переплітається з класифікацією форм державно-управлінської діяльності, що цілком зрозуміло враховуючи те, що адміністративна діяльність правоохоронних органів є окремим проявом (випадком) державного управління. З огляду на це доцільним буде визначити наукові погляди на класифікацію форм, у яких проявляється як адміністративна діяльність правоохоронних органів зокрема, так і виконавчо-розпорядча (або управлінська) діяльність взагалі [3].

У сучасній адміністративно-правовій науці та теорії державного управління критерії класифікації форм управління розрізняються залежно від ступеня їх правової регламентації, характеру правових наслідків їх застосування, характеру та змісту форм, способу вираження (встановлення), спрямованості дій суб'єктів управління, а також за способом реалізації методів управління. У науці є два визначення форми адміністративної діяльності. Згідно з першим із них вона є зовнішнім виразом змісту управлінської діяльності, організаційно-правовим вираженням конкретних однорідних за змістом дій державних органів (службовців) із попередження та припинення адміністративних (кримінальних) порушень, організації та забезпечення громадського порядку. Друге ж визначення пропонує розуміти форми адміністративної діяльності як однорідні за характером і правовою природою групи адміністративних дій, які мають зовнішнє вираження й за допомогою яких забезпечуються безпека, охорона громадського порядку, охорона прав громадян та здійснюється боротьба з правопорушеннями [4].

Однак більшість науковців реалізацію прав і свобод людини та її форми з розглядають в широкому аспекті. В історії гуманітарної науки поняття змісту і форми завжди протиставлялися і підпорядковувалися одне одному (або форма змістові, або навпаки). Важливо уникати абсолютизації ролі форми за повного ігнорування змісту предметів і процесів. Прикладом може бути бюрократизм як потворна форма організації управління, оскільки таке управління часто вихолощує зміст. Тому в юриспруденції небезпечно погоджуватися з такими положеннями, їх треба уникати, керуючись принципами діалектики, розумності, гармонії [5]. У своєму підручнику А.М. Колодій та А.Ю. Олійник характеризували діяльність міліції щодо гарантування охорони і захисту прав та свобод із зовнішнього та внутрішнього боків. Де до *зовнішньої* віднесено, що вона реалізує свої функції неупереджено, з неухильним дотриманням закону; з повагою ставиться до гідності особи, виявляючи до неї гуманне ставлення; незалежно від походження, майнового та іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань захищає права людини і громадянина; не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагають іншого; тимчасово, у межах чинного законодавства, обмежує права і свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; створює умови для реалізації прав, охороняє і захищає особистість від правопорушення, вживає всіх передбачених законом заходів до поновлення порушеного права. А *внутрішня* сторона характеризується тим, що міліція у межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки; застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на законних підставах; використовує правові та організаційні форми і методи під час забезпечення прав людини і громадянина; її працівники не повинні самі порушувати закони, права і свободи особи [6].

Ю.Ф. Кравченко у своїй монографії вказує, що «<...>форми і методи діяльності державних інституцій з охорони прав і свобод людини і громадянина – це форми та методи здійснення державної влади» [7]. С.М. Гусаров форму діяльності міліції розуміє як групу однорідних за своєю характеристикою та правовою природою дій, за допомогою яких міліція забезпечує громадський порядок, безпеку, веде боротьбу зі злочинністю, виконує в цілому свої функції [8].

Форми діяльності публічної адміністрації – це зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети, тобто публічного забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства й держави. За характером і правовою формою діяльність суб'єктів публічної адміністрації поділяється на видання адміністративних актів (видання індивідуальних адміністративних актів; видання підзаконних нормативно-правових актів; укладання адміністративних договорів; учинення інших юридично значущих адміністративних дій; здійснення матеріально-технічних операцій) [9]. Отже, на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення поняття «форми адміністративної діяльності публічної адміністрації» щодо забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах.

Ми ж погоджуємось із поглядами більшості учених-адміністративістів, відповідно до якої під формою захисту розуміють комплекс внутрішньо погоджених організаційних заходів захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів. Проте вважаємо, що таке визначення вимагає смислового доповнення з урахуванням положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, які, використовуючи термін «охорона», охоплюють конкретні види діяльності, що повинні бути спрямовані на проведення профілактичних заходів щодо забезпечення непорушності правового стану носія суб'єктивного цивільного права. Використовуючи дефініцію «охорона», ми вважаємо, що вона вживається саме в широкому сенсі розуміння способів захисту прав. Даючи трактування у вузькому сенсі, вважаємо, що захист прав спрямований на відновлення або визнання прав, тобто застосування захисту у разі їх порушення або оспорювання.

Висновки. Отже, форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України є системою однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративні дії, які мають зовнішнє вираження і за допомогою яких забезпечується дотримання прав людини в правоохоронних органах України, до яких віднесено видання нормативних адміністративних актів, якими затверджуються положення про територіальні підрозділи та правоохоронний орган в цілому; видання індивідуальних адміністративних актів, що затверджують стратегії і конкретні рішення стосовно недопущення непропорційного використання сили та спеціальних засобів, практики недотримання процесуального законодавства працівниками правоохоронних органів, що призводить до свавільного позбавлення свободи, упровадження ефективної системи незалежного контролю за діяльністю правоохоронних органів у частині дотримання права на приватність; здійснення інших юридично значущих дій, коли усі без винятку працівники правоохоронних органів приймають присягу; ведення різноманітних реєстрів як спеціальної форми здійснення матеріально-технічних операцій.

Список використаних джерел:

1. Ивакин А.А. Диалектическая философия: монография. Изд. 2, перераб. и доп. Одесса: Феникс, 2007. 440 с.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
3. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07. Донецьк, 2007. 468 с.
4. Бандурка О. М. Адміністративна діяльність міліції: підручник. Харків, 2004. 448 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2001. 826 с.
6. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навчальний посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2003. 336 с.
7. Кравченко Ю.Ф. Свобода як принцип демократичної правової держави: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 406 с.
8. Гусаров С.М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2009. 438 с.
9. Галунько В.В., Олєфір В.І., Пихтін М.П. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття): монографія / за заг. ред. В.В. Галунька. Херсон, 2010. 376 с.